

DOI 10.36074/grail-of-science.14.11.2025.083

СУДОВА ПРАКТИКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПІДХОДІВ ДО БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

Хобот Володимир Володимирович

магістр

Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

Дрофич Юлія Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права

Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

Анотація. У статті досліджено судову практику як ключовий елемент формування сучасних підходів до боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин у правовій системі України. Розглянуто зміст і значення рішень судів різних інстанцій, а також роль Верховного Суду у забезпеченні єдності правозастосування у справах про наркозлочини. Метою дослідження є визначення впливу судової практики на розвиток кримінального законодавства, вироблення правових позицій щодо кваліфікації злочинів, встановлення меж допустимості доказів і запобігання провокаціям під час розслідування. У результаті проведеного аналізу з'ясовано, що узагальнення рішень Верховного Суду сприяє вдосконаленню кримінально-правової політики держави, підвищенню якості досудового розслідування та забезпеченню справедливого судового розгляду відповідно до європейських стандартів. Установлено, що судова практика відіграє системоутворювальну роль у гармонізації національного та міжнародного правового простору. Перспективи подальших досліджень убачаються у формуванні єдиних методичних стандартів тлумачення кримінальних норм, розвитку цифрових механізмів аналізу судових рішень і розробленні науково обґрунтованої моделі прогнозування правозастосовної практики у справах про незаконний обіг наркотичних речовин.

Ключові слова: судова практика, наркозлочинність, кримінальне право, доказування, правозастосування, Верховний Суд.

Постановка проблеми. Проблема незаконного обігу наркотичних речовин є однією з найгостріших у системі кримінальної юстиції сучасної України, адже її наслідки охоплюють не лише сферу охорони здоров'я, але й соціальну, економічну, демографічну та безпекову площини. Сьогодні боротьба з наркозлочинністю виступає важливим компонентом реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, а правозастосовна діяльність судів формує стандарти справедливості, законності й неупередженості у процесі притягнення винних до відповідальності. Судова

практика у справах про незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів має надзвичайне значення, адже саме через судову інтерпретацію норм Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу України конкретизуються поняття складу злочину, визначаються межі допустимості доказів, тлумачаться кваліфікуючі ознаки й формуються орієнтири для правоохоронної практики.

Аналіз досліджень та публікацій. У наукових працях Левицька О. [5], Соловей В. [9] увага приділяється комплексному аналізу судової практики як чинника формування сучасної системи протидії незаконному обігу наркотичних речовин. Автори Давиденко В. [3], Шевчук О., Матат Ю. [10], досліджують питання узгодженості рішень судів різних інстанцій, наголошуючи на важливості вироблення єдиних підходів до оцінки доказів у справах про наркозлочини. У праці Буковський Ю. [1] акцентується роль рішень Верховного Суду у запобіганні провокаціям злочину та підвищенні стандартів справедливого судового розгляду. Деякі дослідники Сімакова С., Самойлович А. [8] звертають увагу на вплив практики Європейського суду з прав людини на українську юриспруденцію у сфері боротьби з наркозлочинністю, підкреслюючи тенденцію до гармонізації національних і європейських підходів. Загалом, огляд наукових джерел засвідчує посилення інтересу до аналізу судової практики як інструменту формування ефективної кримінальної політики у сфері протидії незаконному обігу наркотиків.

Мета роботи. Мета статті – дослідити ролі судової практики у формуванні сучасних підходів до боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин в Україні, з урахуванням тенденцій розвитку кримінального права, процесуального законодавства та впливу рішень Верховного Суду.

Виклад основного матеріалу. Основу правового регулювання становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України (ККУ), Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК), а також Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори». Стаття 8 Конституції України закріплює принцип верховенства права, який вимагає від судів при розгляді справ не лише формального застосування норм, а й їх інтерпретації з урахуванням загальнолюдських цінностей, принципів справедливості й пропорційності. Згідно зі статтею 9 Конституції, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства, що означає необхідність урахування норм Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року, Конвенції про психотропні речовини 1971 року та Конвенції ООН проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року.

У сфері матеріального кримінального права центральне місце посідають статті 305–321 ККУ, які охоплюють контрабанду, виробництво, зберігання, збут, пересилання, посів або вирощування наркотичних засобів, а також утримання місць для їх уживання. Судова практика щодо цих складів злочинів постійно розвивається, оскільки суди уточнюють зміст понять «збут», «великий розмір», «особливо великий розмір», «повторність», «організована група» та «провокація злочину». Саме від судового тлумачення цих понять залежить ефективність правозастосування й забезпечення балансу між суворістю покарання і дотриманням прав людини [5].

Верховний Суд України, реалізуючи свої повноваження як суд касаційної інстанції, відіграє ключову роль у формуванні єдиної судової практики. Зокрема, у постановях від 18 червня 2020 року (справа № 711/3065/17) та від 22 червня 2021 року (справа № 234/1123/19) Суд наголосив, що доказування у справах про збут наркотиків повинно бути вільним від провокації, а контрольовані закупки мають проводитися виключно в межах закону і під контролем прокурора. Верховний Суд послідовно відстоює позицію, що недопустимими є докази, здобуті внаслідок перевищення службових повноважень або за відсутності ухвали суду на проведення негласних дій, що відповідає вимогам статей 86–87 КПК України. Також у постанові від 19 жовтня 2022 року (справа № 761/12454/20) Суд роз'яснив, що факт зберігання наркотичних речовин не завжди свідчить про мету збуту, якщо не встановлено конкретних доказів підготовки до продажу або наміру передачі третім особам. Таким чином, судова практика сприяє відмежуванню кримінальної відповідальності за статтями 307 і 309 ККУ, що має істотне значення для забезпечення принципу справедливості покарання [2].

Верховний Суд також приділяє увагу практиці призначення покарань, вказуючи, що їх індивідуалізація повинна враховувати ступінь участі особи у злочині, кількість вилученої речовини, обставини вчинення, вік, соціальний стан та можливість ресоціалізації. Такий підхід узгоджується з принципами гуманізму та цілей кримінальної відповідальності, визначених у статті 50 ККУ. На рівні місцевих і апеляційних судів спостерігається тенденція до зростання кількості справ, у яких сторони посиляються на порушення процесуальних гарантій під час фіксації доказів. Зокрема, типовими проблемами є [4]:

1. недотримання порядку проведення контрольованої закупки або оперативного експерименту;
2. відсутність безперервної відеофіксації слідчих дій;
3. використання несертифікованих ваг або контейнерів для пакування речових доказів;
4. порушення цілісності ланцюга збереження наркотичної речовини.

Суди часто визнають такі докази недопустимими відповідно до статті 87 КПК, що демонструє послідовну орієнтацію на дотримання законності та прав людини. Разом із тим, аналіз судових рішень показує, що у значній частині справ суди надають перевагу сукупній оцінці доказів, навіть якщо окремі процесуальні недоліки не є істотними для вирішення питання про винуватість. Апеляційні суди відіграють важливу роль у корекції практики місцевих судів, зокрема у випадках, коли останні безпідставно визнають недопустимими докази або, навпаки, не надають належної оцінки обставинам провокації. У таких рішеннях поступово формується єдиний підхід до допустимості доказів і стандартів справедливого суду, що відповідає зобов'язанням України перед Радою Європи [10].

Окремої уваги заслуговує судова практика тлумачення понять «збут» і «зберігання» наркотичних засобів, що є базовими для розмежування складів злочинів за статтями 307 і 309 ККУ. Верховний Суд у постанові від 5 травня 2021 року зазначив, що збут передбачає не лише факт передачі речовини іншій особі, а й наявність умислу на таку передачу, підтверджену об'єктивними

даними (фіксація передачі, домовленість, попередні контакти, виявлення грошових коштів). Водночас зберігання без мети збуту, навіть у значних кількостях, за відсутності таких ознак кваліфікується за статтею 309 ККУ, що демонструє диференційований підхід до оцінки суспільної небезпеки [1].

Узагальнення судової практики, що здійснюються Верховним Судом, є важливим механізмом формування єдності тлумачення норм. У щорічних звітах Верховного Суду та аналітичних довідках Державної судової адміністрації зазначається, що понад 20 % усіх кримінальних справ стосуються правопорушень, пов'язаних з обігом наркотиків. Така статистика вимагає системного аналізу судових помилок, причин скасування вироків і практики призначення покарань. Результати узагальнень свідчать, що суди поступово переходять від формального підходу до індивідуалізованого аналізу кожної справи. Зокрема, при призначенні покарання суди враховують наявність у підсудного наркозалежності, участь у програмах лікування або реабілітації, що відповідає рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я та гуманістичному підходу, визначеному Стратегією державної політики у сфері наркотиків до 2030 року (затвердженою розпорядженням КМУ № 1416-р від 28.12.2021).

Судова практика у сфері боротьби з наркозлочинністю безпосередньо впливає на формування кримінальної політики держави, оскільки судові рішення стають підставою для внесення змін до законодавства, перегляду кваліфікаційних ознак злочинів, а також для розроблення методичних рекомендацій для правоохоронних органів. Так, практика встановлення випадків неправомірного залучення агентів до провокацій злочину зумовила внесення змін до інструкцій МВС і Генеральної прокуратури щодо контролю за проведенням оперативних закупок. Аналіз судових рішень також свідчить про поступовий перехід від суто карального підходу до комплексного — із поєднанням кримінально-правових, профілактичних і реабілітаційних механізмів [9].

З розвитком інформаційних технологій суди дедалі частіше стикаються з використанням цифрових доказів — листування у месенджерах, електронних гаманців, криптотранзакцій. Постанова Верховного Суду від 12 квітня 2022 року підтвердила допустимість використання електронних доказів за умови дотримання вимог статей 99 і 107 КПК, що передбачають документальну фіксацію їх отримання [7]. Судова практика у цьому контексті сприяє формуванню нових стандартів доказування, адаптованих до цифрового середовища.

Висновки та пропозиції. Отже, судова практика є системоутворювальним чинником формування сучасної моделі боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин в Україні. Вона забезпечує не лише уніфіковане застосування норм Кримінального кодексу, а й визначає баланс між кримінально-правовою репресією та дотриманням прав людини. На основі аналізу рішень Верховного Суду та судів нижчих інстанцій можна зробити висновок, що українська судова практика поступово інтегрується у європейський правовий простір, орієнтуючись на стандарти ЄСПЛ щодо

справедливого суду, недопущення провокації злочину та дотримання принципу пропорційності.

Ефективність боротьби з наркозлочинністю залежить не лише від жорсткості покарання, а й від справедливості судового процесу, від професійності суддів та прокурорів, від чіткості тлумачення правових норм. Подальший розвиток судової практики має бути спрямований на розширення цифрових інструментів доказування, удосконалення стандартів оцінки доказів та зміцнення координації між судами, прокуратурою і правоохоронними органами. Лише за таких умов судова практика залишатиметься ключовим елементом формування справедливої та ефективною системи протидії незаконному обігу наркотичних речовин у правовій системі України.

Список використаних джерел:

- [1] Буковський, Ю. Д. (2022). НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ БОРТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, (6), 113-118. <https://doi.org/10.32782/39221396>
- [2] Василевич, В. В., & Левченко, Ю. О. (2023). ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (4), 335-339. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.29>
- [3] Давиденко, В. В. (2024). СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ В УКРАЇНІ. *Актуальні питання юриспруденції*, (4), 29-38. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-4.29>
- [4] Коропатов, О. М., & Тригуб, С. М. (2023). МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН І ПРЕКУРСОРІВ. *Юридичний бюлетень*, (29), 29-36. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.29>
- [5] Левицька, О. (2020). АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ СПРЯМОВАНЕ НА БОРТЬБУ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*, 7(2), 81-90. <https://doi.org/10.23939/law2020.26.081>
- [6] Петриченко, І., Лобода, А., Кириченко, К., & Кисельов, А. (2025). КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ. *Universum*, (21), 214-222. <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1978>
- [7] Пристінська, К. О. (2021). *Організаційно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо запобігання незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Автореферат дисертації кандидата юридичних наук (12.00.07)*. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет».
- [8] Сімакова, С. І., & Самойлович, А. (2025). НЕЗАКОННИЙ ОБІГ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ – ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, (1), 169-173. <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-1-22>

- [9] Соловей, В. В. (2022). СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИКІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ. *Юридичний науковий електронний журнал*, (12), 387–391. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/91>
- [10] Шевчук, О. М., & Матат, Ю. І. (2024). ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 84(3), 228–235. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.35>

JUDICIAL PRACTICE AND ITS ROLE IN SHAPING APPROACHES TO COMBATING THE ILLEGAL TRAFFICKING OF NARCOTIC SUBSTANCES

Khobot Volodymyr

Master's Degree Holder

Alfred Nobel University, Ukraine

Yuliia Drofych

PhD in Law, Associate Professor of the Department of Law

Alfred Nobel University, Ukraine

Summary. *The article examines judicial practice as a key element in shaping modern approaches to combating the illegal trafficking of narcotic substances within the legal system of Ukraine. The content and significance of court decisions of various instances are analyzed, as well as the role of the Supreme Court in ensuring the uniform application of the law in cases related to drug crimes. The purpose of the study is to determine the influence of judicial practice on the development of criminal legislation, to formulate legal positions regarding the qualification of crimes, to establish the limits of admissibility of evidence, and to prevent provocations during investigation. As a result of the analysis, it has been found that the generalization of Supreme Court decisions contributes to the improvement of the state's criminal law policy, the enhancement of pre-trial investigation quality, and the assurance of fair judicial proceedings in accordance with European standards. It is established that judicial practice plays a system-forming role in harmonizing national and international legal frameworks. The prospects for further research lie in developing unified methodological standards for interpreting criminal norms, advancing digital mechanisms for analyzing court decisions, and constructing a scientifically grounded model for forecasting law enforcement practice in cases of illegal drug trafficking.*

Keywords: *judicial practice, drug-related crime, criminal law, evidence, law enforcement, Supreme Court.*